

BOGANMELDELSER

J. H. Clapham: AN ECONOMIC HISTORY OF MODERN BRITAIN. III. Machines and National Rivalries (1887—1914) with an Epilogue (1914—1929). Cambridge 1938. 577 S.

Ikke uden berettiget Stolthed kan Professor Clapham betragte sit Livs Hovedværk, som nu er afsluttet med tredje Bind (om de to første se »Nationaløkonomisk Tidsskrift«, 70. Bd. 1932). Han fortæller i Forordet, at Ideen blev undfanget allerede for en Menneskealder siden, og at han for omtrent 20 Aar siden begyndte at lægge Haand paa Værket. Værkets fremragende Betydning inden for økonomisk Historieskrivning beror dels paa dets Emne, dels paa Metode og Udførelse ved Fremstillingen. Emnet er det i sig selv fængslende: Englands Udfoldelse i den victorianske Tidsalder til en økonomisk Magtstilling, som aldrig noget Land før det har indtaget, og saa dets begyndende relative Tilbagegang. Men er denne straalende Stigen og forholdsvise Dalen i sig selv et interessant og ligefrem dramatisk Sujet, er ogsaa Udførelsen Emnet værdig. Professor Clapham har forstaaet at lytte til Tingenes Tale, og han lader fortrinsvis Tingene og deres Forandringer komme til Udtryk gennem Tal. Ved Begyndelsen af Værket, for Tiden før Midten af det nittende Aarhundrede, laa Vanskeligheden mest i at finde Tallene frem, mod Slutningen og navnlig i det nu foreliggende Bind er Kunsten især at vælge og vrage blandt det overvældende Talmateriale, skønt der selv ved det tyvende Aarhundredes Begyndelse er Omraader, hvor det er vanskeligt at fremskaffe Tallene. Men baade til at efterspore og vælge mellem Tal og andet Materiale er Professor Clapham en Mester.

Forfatteren betegner sit tredje Bind med Undertitelen: *M a s k i n e r n e* og *K a p p e s t r i d e n* mellem *L a n d e n e*. Denne Betegnelse for dette Bind er knap saa klar og indlysende som de Betegnelser, han gav de to tidligere Bind. At Tiden 1820—50 maatte kaldes *d e n* *æ l d r e* *J e r n b a n e a l d e r*, var næsten en selvfølgelig Ting: saa vel for Englands egen som for hele Verdens økonomiske Udvikling blev af den Tids Nydannelser ingen anden af saa stor Betydning som Jernbanerne. For andet Binds Vedkommende pegede Sammenkædningen af *F r i h a n d e l e n*, hvis Gennemførelse var langt det vigtigste Fænomen i Englands økonomiske Politik i Tiden 1850—86, med *S t a a l e t*, hvis Masseproduktion var den betydningsfuldste tekniske Nydannelse, paa det væsentlige. At der i Betegnelsen for Hovedindholdet af tredje Bind tales om Landenes Kappelstrid, er ogsaa naturligt og klart: Tiden 1887—1914 er jo den Tid, hvor først Amerika og saa Tyskland kommer forud for England i Produktionen af Jern og Kul, og hvor England, der teknisk havde gaet i Spidsen i Tekstil- og Jernindustrien,

BOGANMELDELSER

J. H. Clapham: AN ECONOMIC HISTORY OF MODERN BRITAIN. III. Machines and National Rivalries (1887—1914) with an Epilogue (1914—1929). Cambridge 1938. 577 S.

Ikke uden berettiget Stolthed kan Professor Clapham betragte sit Livs Hovedværk, som nu er afsluttet med tredje Bind (om de to første se »Nationaløkonomisk Tidsskrift«, 70. Bd. 1932). Han fortæller i Forordet, at Ideen blev undfanget allerede for en Menneskealder siden, og at han for omtrent 20 Aar siden begyndte at lægge Haand paa Værket. Værkets fremragende Betydning inden for økonomisk Historieskrivning beror dels paa dets Emne, dels paa Metode og Udførelse ved Fremstillingen. Emnet er det i sig selv fængslende: Englands Udfoldelse i den victorianske Tidsalder til en økonomisk Magtstilling, som aldrig noget Land før det har indtaget, og saa dets begyndende relative Tilbagegang. Men er denne straalende Stigen og forholdsvise Dalen i sig selv et interessant og ligefrem dramatisk Sujet, er ogsaa Udførelsen Emnet værdig. Professor Clapham har forstaaet at lytte til Tingenes Tale, og han lader fortrinsvis Tingene og deres Forandringer komme til Udtryk gennem Tal. Ved Begyndelsen af Værket, for Tiden før Midten af det nittende Aarhundrede, laa Vanskeligheden mest i at finde Tallene frem, mod Slutningen og navnlig i det nu foreliggende Bind er Kunsten især at vælge og vrage blandt det overvældende Talmateriale, skønt der selv ved det tyvende Aarhundredes Begyndelse er Omraader, hvor det er vanskeligt at fremskaffe Tallene. Men baade til at efterspore og vælge mellem Tal og andet Materiale er Professor Clapham en Mester.

Forfatteren betegner sit tredje Bind med Undertitelen: *M a s k i n e r n e* og *K a p p e s t r i d e n* mellem *L a n d e n e*. Denne Betegnelse for dette Bind er knap saa klar og indlysende som de Betegnelser, han gav de to tidligere Bind. At Tiden 1820—50 maatte kaldes *d e n* *æ l d r e* *J e r n b a n e a l d e r*, var næsten en selvfølgelig Ting: saa vel for Englands egen som for hele Verdens økonomiske Udvikling blev af den Tids Nydannelser ingen anden af saa stor Betydning som Jernbanerne. For andet Binds Vedkommende pegede Sammenkædningen af *F r i h a n d e l e n*, hvis Gennemførelse var langt det vigtigste Fænomen i Englands økonomiske Politik i Tiden 1850—86, med *S t a a l e t*, hvis Masseproduktion var den betydningsfuldste tekniske Nydannelse, paa det væsentlige. At der i Betegnelsen for Hovedindholdet af tredje Bind tales om Landenes Kappelstrid, er ogsaa naturligt og klart: Tiden 1887—1914 er jo den Tid, hvor først Amerika og saa Tyskland kommer forud for England i Produktionen af Jern og Kul, og hvor England, der teknisk havde gaet i Spidsen i Tekstil- og Jernindustrien,

sjokker bagefter, hvor det drejer sig om Fremskridt i den kemiske og elektriske Industri. Derimod kan man komme i Forlegenhed, naar Forfatteren i Undertitelen særlig fremhæver Arbejdsmaskinerne. Selve Maskintidsalderen begyndte jo for Englands Vedkommende saa langt tilbage som i Slutningen af det attende Aarhundrede. Naturligvis skete der ogsaa i Tidsrummet 1887—1914 Fremskridt, men dette Tidsrum er dog, naar vi ser paa Verden som Helhed, snarere karakteriseret ved Udviklingen af nye Kraftmaskiner end af Arbejdsmaskiner, snarere af engines end machines, især de elektriske Motorer og Eksplosionsmotorer. Men her er det andre Lande end England, der fører. Muligvis skal de to Led i Undertitelen ses i nær Forbindelse med hinanden, saa at der er tænkt noget paa den Udvikling, som fremmede Landenes Kappelstrid med England, at dette Land i stigende Grad i denne Periode udførte Arbejdsmaskiner, især paa Tekstilområdet, saa at det viste sig, dog først rigtig efter Verdenskrigen, at England brændte inde med sine Bomuldsvarer, fordi andre Lande nu havde lært at frembringe dem. Englands Udførsel af Maskiner, som i Tiaaret 1881—90 gennemsnitlig var £ 12,200,000 om Aaret, var i 1909—13 steget til £ 32,300,000 og i selve Aaret 1913 til £ 37,000,000. Det var en stærkere Stigning end i Eksporten som Helhed.

Men Hovedsagen er naturligvis selve det foreliggende Binds Indhold. Hovedafsnittet er inddelt i kun 8 Kapitler, færre end i de andre Bind. Nogle Kapitler har Overskrifter, der svarer til lignende Kapitlers Overskrifter i de første Bind. Men medens disse indeholdt Oversigter over Englands økonomiske Tilstand paa flere Tidspunkter: ved 1820, ved 1850 og ved 1886—87, har Forfatteren ikke ment at kunne udføre noget lignende for Tiden lige inden Verdenskrigen. Man følger altsaa en Række Udviklingslinier paa de forskellige økonomiske Felter, uden at der til sidst er gjort Forsøg paa et samlet Rundskue.

Der er her som i de andre Bind særskilte Kapitler om Udviklingen af henholdsvis Landbruget, Industrien og Samfærdselsmidlerne og ligeledes om Handelens og Industriens Organisation, om Statens økonomiske Aktivitet og om det mere elastiske Emne: Liv og Arbejde i det industrielle Storbritannien. Der er dog særlig Grund til at omtale et Par Kapitler, hvortil der ikke findes noget helt tilsvarende i de forrige Bind. Der er først Begyndelseskapitlet (S. 1—71), der handler om den industrielle Stat, dens Naboeer og skiftende Skæbne. Det er navnlig her, man finder det Stof, der belyser Englands økonomiske Kappelstrid med andre Lande, men tillige er der en stor Del af det Stof, som i tidligere Bind behandlede under Overskrifter som Pengemarked, Priser, Investering o. lign. Man kunde maaske rettest paa dette Kapitel anvende det af Beveridge og andre benyttede Ord: Nationens Puls. Det er Konjunktursvingningernes Bølgelinier, der her træder frem. Det er i den Henseende betegnende, at man i dette Kapitel finder Diagrammer over Svingningerne i Priserne, i Bank of Englands Diskonto, i Kapitaleksporten og i Arbejdsløsheden, altsaa netop saadanne Fænomener, som man fortrinsvis benytter ved Beskrivelse af Konjunkturcyklen.

Det andet Kapitel, der er ejendommeligt netop for dette Bind, er Kapitel IV (S. 201—91), der handler om Selskaber med begrænset Ansvar, Fusioner af saadanne Selskaber og Kooperationen, den sidste Betegnelse praktisk talt det samme som Forbrugsforeningerne. Det er karakteristisk for denne

Periode, at Aktieselskabsformen breder sig mere og mere i Industrien og Bankvæsenet. Endnu midt i 80erne var det fortrinsvis Jernbanerne, der var baserede paa Aktiekapital. Deres hele indbetalte Kapital var i 1885 £ 816 Mill., mens alle andre indregistrerede Selskaber kun havde en indbetalt Kapital af £ 495 Mill. I 1912 var ganske vist Jernbanernes Kapital blevet øget til £ 1335 Mill., men alle de andre Selskabers Kapital var øget til £ 2335 Mill. Skønt Trust- og Karteldannelsen ikke havde saa stor Betydning for England som henholdsvis for Amerika og Tyskland, opstod der dog adskillige Combines, og vi præsenteres i det nævnte Kapitel for de vigtigste Eksemplarer af Arten. Samtidig med denne Kapitalkoncentration havde ogsaa Forbrugsforeningerne en blomstrende Udvikling, navnlig i Englands nordlige Egne, en Udvikling, som ogsaa her skildres i Sammenhæng.

Længere end til 1914 vover Professor Clapham sig ikke frem i sin egentlige Fremstilling. Men han tilføjer dog en Epilog paa godt 40 Sider om Tiden 1914—29. Det er naturligvis ikke Alverden, der kan komme med i en saa kort Oversigt. Men ogsaa her findes dog et ikke lille Talmateriale, som paa adskillige Punkter tillader en at se Krigens og Efterkrigstidens perturbierende eller inciterende Virkninger paa det økonomiske Livs Kræfter. I enkelte Tilfælde faar vi endog Tal helt op til efter 1931. Befolkningskrisen, Bomuldsindustriens og Kulgrubernes langvarige Depression, den ondartede Efterkrigstidsarbejdsløshed og meget andet belyses, om end naturligvis i al Korthed. Derimod behandler Professor Clapham lige saa lidt her som i Hovedafsnittet det Omslag i den britiske økonomiske Politik, som indledes med Chamberlains Forslag om Rigspræference i 1903 og banede sig Vej lidt efter lidt, til England i 1932 gik helt over til et Beskyttelsessystem. Clapham bringer »facts and figures«, mens man derimod vil finde langt mere om de herskende Ideer og de ledende Personer i Brentanos Skildring af Englands økonomiske Historie.

Men i Begrænsningen viser Mesteren sig. Den almindelige engelske Historie, ogsaa Fremstillingen af de økonomiske og sociale Ideer, som har behersket Statsmændene, kan man let finde andensteds. Men Professor Claphams Bedrift ligger i, at han som ingen anden har opmaalt Terrænet og gjort os det muligt at færdes i Englands økonomiske Historie i et Aarhundrede uden at tage fejl af Afstande og Dimensioner.

Even Marstrand.

A. P. Jacobsen: EN SAMLING ARTIKLER OM LANDBRUGETS DRIFTSØKONOMI OG AFSÆTNING AF LANDBRUGSPRODUKTER. Th. August Bangs Forlag 1938. 283 S.

Statskonsulent Jacobsens Indlæg i Debatter om økonomiske Spørgsmaal møder hos mange Nationaløkonomer betydelig Interesse, og man gaar derfor med Glæde til Statskonsulentens Bog, hvor der er samlet en Række Artikler fra Perioden 1922—1937. Den valgte Form har ikke kunnet undgaa at føre til mange Gentagelser, og man kunde ønske fra denne Forfatters Haand at have faaet en samlet Fremstilling af Landbrugets Driftsøkonomi, men det skal paa den anden Side indrømmes, at den valgte Form giver Fremstillingen et Præg af Friskhed og umiddelbar Relation til mere eller mindre aktuelle Problemer.